

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרגומים תורגומית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

בחר (תשכ"ז)

הפסרה
ירמיהו ל"ב ו' - כ"ז

א. ו' ויאמר ירמיהו היה דבר ה' אלי לאמור:

רש"י: לא לצדקיהו אמר כן אלא פרש הכתוב למה כלאו וחזרו לדבורו הראשון לפרש מה הדבר אשר היה אל ירמיהו.

מלבי"ם: אחר כל זה היה דבר ה' אלי צווי הסותר לכל הנבואות האלה.

1. מה קשה בפסוק?

2. מה ההבדל בין שני הפרושים הג"ל?

ב. ז' ... כי לך משפט הגאולה לקנות

ח' ... כי לך משפט הירושה ולך הגאולה

ר' יוסף קרא: אלו הייתה מת בלא בניס, אתה היית ראוי לירשני, ואלו הייתי מוכר לאחר, הדין עליך לגאול אותו מיד הקונה; ואפילו לא היית יורשי - לך הגאולה, דכתיב (ויקרא כ"ה מ"ט) "או דודו או בן דודו יגאלנו".

הרמב"ן ויקרא כ"ה ל"ג ד"ה ואשר יגאל מן הלויים.
... נראה לי בפירוש הפסוק הזה, כי היה לפנינו בישראל, כשצריך אדם למכור שדהו, שיבוא הקודם בירושתו ויקנה אותה, והוא הנקרא "גאולה" שנאמר (ירמ' ל"ב ז') "קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות" וכן מפורש שם בענין בועז. ונראה בעיני שהיו דנים לו דיין קדימה, כאשר הנהיגו לנו רבותינו בדינא דבר מצרא. והיו קובים מן הגאול הראשון בקנין סודר כמו שעשה בועז...

1. מה ההבדל ביניהם בפירוש המושג "משפט הגאולה"?

2. מהי מעלתו ומהי חולשתו של כל אחד משני הפרושים?

א 3. במה דומה "משפט הגאולה" כפי שמבינו הרמב"ן לדינא דבר מצרא*?

אא 4. למה מביא הרמב"ן בסוף דבריו כהדגמה רק את מקרה בועז ולא את המקרה של ירמיהו והנמאל?

* לדינא דבר מצרא ע' רמב"ן דב' ו' ס"ז ד"ה ועשית הישר והטוב. וגליון ואתחנן תשי"ב.

ג. ח' ואדע כי דבר ה' הוא.

אברבנאל: אין ענינו, שהיה ירמיהו נראשונה מסופק בנבואה שבאתהו, אם היתה נבואה או לא, כי הנה הנביאים לא היו מסופקים בנבואתם, והנבואה תודיעם שהיא נבואה... כמו שכתבתי בפירוש כ"ג פסוקים כ"ה-כ"ט. הנביא אשר אתו חלום יספר חלומו... תלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש...

ואלה דבריו שם:

ואם ישאלו במה יבדיל ויכיר החולם בתוך שנתו ורואה מראות. אם הוא מפועל הדמיון לבד או אם הוא משפט השם ית'... ובמה ידע הנביא אשר חלם אם הוא נבואה או לא - זו באמת שאלה עמוקה בעיני הנבואה וכבר נשאלתי עליה ממשכילי בבי עמנו. הנה להשיב על השאלה הזאת אמר אמר ה' "מה לתבן את הבר, הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע". ואמנם במה יכיר האדם החולם, אם חלומו פשוט אנושי או אם הוא נבואה כתב הרב המורה בפרק מ"ה ח"ב שהנבואה תודיע לנביא שהיא נבואה. וכבר טעו אנשים חכמים בהבנת זה המאמר שחשבו שהיה כונת הרב, שהחלום הנבואה יודיעו בו לנביא החולם שהוא נבואה, ואין הדבר כן. כי מי המונע, שיחלום אדם בחלום הפשוט כאלו איש או מלאך אושר אליו: "דע שאין זו נבואה" או: "דע שהיא נבואה"? - אבל אמיתת זה הוא, שהוא העצמי בזה הוא חוזק ההרגש בדמיון בעת הנבואה, כי כמו שבהיות האדם ער ירגיש במה שיראה בחושו הרגש עצום על מה שידמה ויחשב בדמיונו כשהוא ער ואינו ישן, כך יש יתרון גדול מופלג להרגש הדמיון הנבואה בחלום של נבואה על הרגש הדמיון הבלתי נבואה בחלום הפשוט; כי כמו שיבדיל האדם בקיצתו מהדבר המוחש להמדרסה, כן יבדיל הנביא בהיותו ישן בין החלום הנבואה לשאינו נבואה, הכל כפי חזק ההרגש וחולשתו... ועל זה באמת אמר הרב המורה, כי הנבואה תודיע שהיא נבואה. רוצה לומר שבחזק ויתרון הרגשתה תודיע לנביא שהיא נבואה בענין שלא יספק

כללה בענינה. ועל זה אמר כאן "הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ
 סלע" להגיז שהיתה הנבואה כאש השורף וכפטיש החזק שיפוצץ הסלע, כן
 הרוח הנבואי בחזק הרגשתו והפלגת התפעלותו בלב הנביא הוא כדבר
 השורף ופוצץ. וזה - אם בשנה בעת הנבואה, אם אחר כך ביקיצתו מהחלום
 הנבואי; אמנם החלומות שאינם נבואיים הם מחשבות חלושות דקות שרופות
 קדים. וכמו שאמר ישעיה כ"ט ה' "והיה כאשר יחלום הרעב והנה אוכל,
 והקיץ - וריקה צפשו; וכאשר יחלום הצמא והנה שותה, והקיץ - והנה
 עייף ונפשו שוקקה" ומסכים לזה ירמיהו (כ' ט') "והיה בלבי כאש בוערת,
 עצור בעצמותי".

1. מהי הסתירה הנראית לכאורה בין פסוקנו לבין הפסוק
 כ"ג כ"ט, כפי שהוא מתפרש בדברי אברבנאל?
2. איך יש לפרש את פסוקנו 'ואזע כי דבר ה' הוא' באופן
 שלא יסתור את הכלל שהנבואה תודיע שהיא נבואה" הכלול
 הכלול בישע' כ"ג כ"ט לדעת האברבנאל?
3. מהו הפירוש המוסעה של "הנבואה תודיע שהיא נבואה" ומהו
 פירושו הנכון?

ד. פסוקים י"ז-כ"ה

לתפילת ירמיהו בפסוקים אלה מקשה אברבנאל:
 הנה אמרו "אחא... הנה אתה עשית את השמים... לא יפלא ממך כל דבר" הוא מאמר
 נאות כפי ענין התפילה, וכן "גדול העצה... אשר עיניך פקוחות..." כי הוא
 מורה על הידיעה ועל ההשגחה בפרטים; אמנם כל מה שזכר אחריו "אשר שמת אותות
 ומופתים..." וכל שאר הדברים, יראה שאין בהם צורך לענין התפילה!
 התוכל ליישב קושיתו ולהראות "מה צורך בהם לענין התפילה".
 לפי שו"ל מתפרשת הפליאה בעזרת ירמיהו י"ב א'.

העורך: ס. פרלמן

שאלות בסעמי המקרא

אחיד

ויקרא כ"ה וי-ימון/ומטה ידו עמר ותחזקת בו גר ותושב והי עמר
 ל"ו אל-תקח מאתו בשך ותרבית ויראת מאלקין וחי אחיד עמר
 ל"ז את-כספך לא-תתן לו בגשך ובתרבית לא-תתן אכלך

יחזקאל י"ח י"ז מעני השיב ידו בשך ותרבית לא לקח...

יחזקאל כ"ב י"ב שחד לקחו-בך למען שפך-דם בשך ותרבית לקחת...

משלי כ"ח ח' מרבה הוננו בגשך ותרבית לחובן ילים יקבצנו

בבא מציעא דף ס' ע"ב: אמר רבא אי אתה מוצא לא גשך בלא תרבית ולא תרבית
 בלא בשך ולא חלקן הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין.

רש"י ז"ה בשך ותרבית: חד שווינהו רבנן ולעבור עליו בשני לאוין.

ספורנו ד"ה אל-תקח מאתו: כי זה דרך גאות להקימו כשתלוהו בלי בשך ותרבית.

רד"צ הרפמן: לדעת חז"ל אין הגדל בין בשך ותרבית ושני הביטויים משמשים הן
 לכסף והן לאוכל... הם שני ביטויים לציון תרבית לפי שתי התוצאות
 השונות שלה, באשר הלוחה מפסיד ("בשך") והמלוה מרוויח ("תרבית").

רש"י הירש: "גר ותושב וחי עמר" (פסוק ל"ה) הוא מאמר מוטגר ו"מאתו"
 מתייחס אל "אחיד". - "אל-תקח..." הוא המטכו של "והחזקת בו".

העמק דבר ד"ה בשך ותרבית: לפי הפשט בשך בכסף שלוחה על המסחור... ותרבית הוא
 המטציה תבואה בזריעה וכשגדל ומשלם היתרון לא מיקרי בשך את הלוחה...

(1) איך יש לפרש "בשך ותרבית" בפסוק ל"ז (ראה גם העמק דבר)?

(2) איך מפרשים "בשך ותרבית" הגמרא, רש"י והרפמן בפסוק
 ל"ז?

(3) בפסוק ל"ו באים משלימים אחדים ל"אל-תקח". לאילו טעמים
 היה אפשר לצפות לפי כלל בואם של משלימים אחדים? (ראה
 "דפים ללימוד טעמי המקרא", כרך ג', עמוד 174).

(4) האם הפיסוק של בעלי המסורה מתאים לפירוש הגמרא?

(5) האם הפסוקים ביחזקאל ובמשלי הוסעמו באופן מקביל לפסוקנו?

(6) האם פירושו של הירש מתאים לכללי פיסוק הטעמים בדבר מאמרים
 מוסגרים?

(7) לוברי מי קרוב פירושו של הירש?